

Україна започатковує державну регіональну політику, засновану на європейських цінностях, засадах демократії та національної єдності, орієнтовану на підвищення економічних та соціальних стандартів життя для кожного громадянина.

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів роль і значення активної регіональної політики зростає. Особливої актуальності набуває проблема ефективного використання регіонального потенціалу. Йдеться про об'єктивну необхідність підвищення конкурентоспроможності регіонів, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні чинники. Саме остання проблема і вимагає додаткового дослідження та розробки певних рекомендацій щодо ефективної та дієвої регіональної політики, з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Окремі аспекти регіональної політики України розглядаються в працях Данилишина Б., Долішного М., Жаліла Я. Кваснюка Б., Керецмана В., Козоріз М., Лібанової Е., Мікловди В., Оболенського О., Олійника Я., Павлюк А., Пили В., Пирожкова С., Романюка С., Стеценка Д., Чужикова В., Чумаченька М. та інших вітчизняних дослідників.

За сучасних умов першочерговим завданням є пошук раціонального балансу між децентралізацією управління і єдиновладдям. На державному рівні визначено, що громади та створені ними структури управління на місцях мають нести відповідальність за соціально-економічний стан перед населенням регіону та державою. На рівні регіону це позначається як принцип «відповідальної регіоналізації». З метою надання більших повноважень регіонам, державна регіональна стратегія спрямовується на подолання інституційних, соціально-економічних та морально-психологічних

перешкод гармонійного розвитку регіонів у їхній єдності як складових єдиної держави.

Головним завданням регіональної політики держави має стати досягнення балансу між її інтересами та інтересами розвитку її регіонів. Ключовим завданням наступного стратегічного горизонту регіональної політики є розробка напрямів та механізмів передачі частини державних повноважень на нижчий рівень управління, спираючись на демократичні цінності та виходячи з положень Конституції України.

Принципи раціональності, відповідальності та ефективності децентралізації – орієнтири, на які мають спиратися подальші реформи у сфері державного управління.

Механізм децентралізації розробляється у наступних вимірах: управління суспільно–політичним розвитком регіонів; управління соціогуманітарним розвитком регіонів; управління економічною сферою регіонів; регулювання зовнішніх відносин регіонів.

Держава залишається координатором інтересів усіх рівнів. Гармонізуюча роль держави особливо має активізуватися в точках зіткнення інтересів: між людиною і громадою, між громадами і регіональною владою, між регіональною і державною владою тощо.

Механізми децентралізації розробляються, починаючи з найнижчого рівня. Громадяни мають визначати можливість прийняття рішень, що впливають на їхнє життя, і реалізувати ці рішення через владу громади. Це, відповідно, потребує певної самостійності територіальних громад – як правової у прийнятті рішень у межах Конституції України, так і економічної, яка досягається посередництвом зміни системи міжбюджетних відносин задля забезпечення територіальних громад достатніми за обсягом коштами для виконання власних функцій. У цьому аспекті актуалізується питання адміністративно–територіальної реформи як алгоритмічного плану передачі влади на рівень громад.

Особливої ролі набуває економічна база розвитку територій, яка має відповідати ключовому завданню, поставленому перед державою – посиленню соціальної складової регіонального розвитку, що передбачає забезпечення державних стандартів (нормативів) та державних соціальних гарантій гідного рівня життя кожного громадянина незалежно від місця його проживання.

Завдання держави – досягти політичної, економічної та гуманітарної єдності країни на основі узгодження різноспрямованих інтересів усіх регіонів. Важливим аспектом також є проблема дотримання державою принципів прозорості в процесі формування та реалізації регіональної політики, взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

Регіони взаємодіють з оточуючим середовищем – як у середині країни, так і зовні. На шляху до європейської інтеграції Україна має побудувати струнку систему ефективно діючих економічних та культурних зв'язків з країнами європейської спільноти, зокрема через ефективне задіяння механізмів транскордонного співробітництва.

Саме такими є особливості державної регіональної політики та розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі державотворення України.

Регіональна політика – це сфера діяльності з управління економічним, соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті відповідно до заздалегідь розробленої програми. Метою регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально–економічного розвитку регіонів, поглиблення процесів ринкової трансформації, підвищення рівня життя населення, забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина.

Виходячи з основної мети, необхідно окреслити основні завдання регіональної політики, а саме: створення і зміцнення єдиного економічного простору та забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ державності; відносне вирівнювання умов соціально–економічного розвитку регіонів; ефективне використання потенціалу регіонів; комплексний екологічний захист регіонів.

Важливу роль у дієвості регіональної політики України має інституційно–правове забезпечення. Сьогодні основними складовими інституційно–правової бази розвитку регіонів є: Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (№ 2850–IV від 08.09.2005 р.) та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (затверджена Постановою КМУ № 1001 від 21.07.2006 р.).

Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» визначає правові, економічні й організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій. До речі, саме цим законом з правової точки зору визначено поняття «регіон», яким, відповідно до чинного закону є територія АР Крим, області, міст Києва та Севастополя.

Метою Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року є визначення ключових проблем регіонального розвитку, пріоритетів державної регіональної політики з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів.

Разом з тим, інституційно–правове забезпечення регіонального розвитку України є ще недостатнім та недосконалим. Існують дис-

пропорції соціально–економічного розвитку регіонів, регіональних дезінтеграційних, зокрема, економічних процесів, що відбуваються в Україні. Також є певні соціогуманітарні та політичні проблеми територіального розвитку, що негативно впливають на розвиток регіонів і мають потенційні та реальні загрози.

Основними сучасними викликами регіонального розвитку України є:

- небезпека загострення міжрегіонального відчуження внаслідок політичної регіоналізації та відмінностей геополітичної орієнтації населення;
- порушення ефективної взаємодії по лініях «Центр – регіони» та «регіон – регіони»;
- намагання штучної економічної та політичної автономізації окремих регіонів;
- значна диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей;
- наявність регіональної асиметрії у системі міжбюджетних відносин;
- недосконалість менеджменту на регіональному та місцевому рівнях.

Враховуючи сучасний стан регіонального розвитку, зовнішні чинники впливу, необхідно визначити стратегічні пріоритети. Стратегічними пріоритетами регіональної політики України є:

- досягнення загальнонаціональної єдності та суспільного порозуміння в соціогуманітарному та суспільно–політичному середовищі регіонів України;
- пошук оптимальної моделі розподілу функцій і повноважень на різних рівнях влади;
- зміцнення матеріально–фінансових основ місцевого самоврядування та посилення соціального виміру бюджетної політики на місцевому рівні;
- становлення інноваційно–інвестиційної моделі розвитку як основи конкурентоспроможності регіонів України;
- модернізація виробничої та соціальної інфраструктури розвитку територій;
- використання нових ефективних форм взаємодії регіонів із зовнішнім середовищем.

Будь–яка регіональна політика, а особливо активна політика, передбачає процес формування сприятливих передумов для підвищення конкурентоспроможності регіонів. Сьогодні саме цей аспект є ключовим стратегічним пріоритетом регіональної політики України.

За сучасних умов невпинного зростання взаємозалежності й взаємопов'язаності як національних економік, так і їхніх регіонів,

поширення процесів економічної глобалізації дедалі актуальнішими є питання підвищення їхньої конкурентоспроможності як запоруки сталого поступового розвитку. У цьому контексті потрібно ефективніше використовувати конкурентні переваги регіонів України. Регіональні конкурентні переваги – це сукупність природних, соціально–економічних, науково–освітніх, технічних, інформаційних, культурних та інституційних умов, які склалися в регіоні, відрізняють його від інших регіонів і визначають довгострокові перспективи виробництва в ньому товарів і послуг.

Конкурентоспроможність регіонів – це здатність економічної системи регіону забезпечувати соціально–економічну оптимальність, сприятливі умови щодо стабільного підвищення ефективності виробництва, адаптованого до змін внутрішнього попиту та світової кон'юнктури на основі використання регіональних конкурентних переваг. Важливими чинниками формування конкурентної позиції регіону є: структурна політика; оновлення ресурсного, виробничого, науково–освітнього потенціалів; розвиток виробничої та ринкової інфраструктури.

Головною метою монографії є розкриття сутності та проблем реалізації державної регіональної політики України, визначення нової парадигми сучасної регіональної політики, нових підходів та пріоритетів регіонального розвитку в контексті поширення інтеграційних процесів.

Саме цій меті підпорядкована загальна логіка і структура монографії. Монографія має п'ять взаємопов'язаних частин.

Перша частина присвячена розкриттю сутності державної регіональної політики, стану та проблемам державного регулювання регіонального розвитку в Україні, питанням централізації та децентралізації в управлінні територіальним розвитком.

Про особливості регіонального розвитку України йдеться у другій частині монографії. У цій частині розкриваються проблеми та тенденції економічного розвитку регіонів, розглядаються актуальні аспекти соціального «вирівнювання» регіонів, визначаються проблеми структурних та інституціональних змін на регіональному рівні, розкриваються політичні та геополітичні пріоритети розвитку регіонів у контексті цілісності України

У третій частині монографії аналізується розвиток місцевого самоврядування як одного з пріоритетів державної регіональної політики. Зокрема, розкриваються проблеми забезпечення самостійності територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення, визначаються політичні моделі розвитку місцевого самоврядування тощо. Особлива увага приділена проблемі адміністративно–територіальної реформи як чинника регіонального роз-

витку України та регулюванню місцевих фінансів як важливого фактору стабільного розвитку регіонів.

Четверта частина роботи розкриває особливості сучасної регіональної політики України, визначає стратегічні пріоритети та механізми реалізації державної регіональної політики України на сучасному етапі. В цій частині висвітлено актуальні проблеми регіональної компоненти регулювання ділової активності, аналізуються процеси регулювання підприємництва та внутрішнього споживчого ринку регіону. Розглядаються проблеми, особливості та перспективи функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку з пільговим режимом інвестиційної діяльності. Здійснюється аналіз організаційних форм сприяння інноваційної діяльності, розкривається роль, місце та перспективи розвитку кластерів у національній економічній системі.

Завершальна частина монографії присвячена актуальним проблемам регіональної політики України у контексті розвитку інтеграційних процесів. Зокрема, визначається регіональна динаміка в глобальній економіці, розкривається регіональне співробітництво в умовах інтеграції, аналізуються проблеми транскордонного співробітництва, пропонуються практичні аспекти регіональної науково-технічної політики та міжнародного трансферу технологій.

Книга розрахована на широке коло фахівців, державних службовців, народних депутатів України, представників місцевих органів влади та самоврядування, науковців, широке коло зацікавлених осіб.